

Kirkegårde med tradition og fornyelse

Af Charlotte Skibsted

Kirkegårdskonsulent og landskabsarkitekt

Kirkegårdskulturens årsmøde blev i 2011 afholdt i Roskilde Stift.

Årsmødets ekskursionsdag gik til Hollæk provsti, hvor kirkegårdene i landsbyerne Undløse, Bitterup, Tuse og Naturkirkegården i Holbæk var udflugtsmålet.

Holbæk Provsti er et stort provsti med mange fine kirkelige anlæg indbyrdes tæt placeret.

De tre valgte landsbykirkegårde er på hver deres måde unikke anlæg, fyldt med kirkegårdskultur og historie og i fin harmoni med det omgivende landskab, som de gennem århundreder er vokset frem af.

Landskabet omkring de små kirkegårde har da også inspireret datidens store landskabsmalere som P.C. Skovgaard og J.Th. Lundbye, som i begyndelsen af 18-hundredtallet fandt yndede motiver til flere af deres værker i dette landskab.

Undløse Kirkegård

Det lille anlæg består af den gamle kirkegård omkring kirken og en nyere udvidelse mod vest, hvor urnegrave og urnefællesgrav er anlagt.

I Undløse ligger kirke, præstegård og den gamle skole tæt sammen – åndens centrum i den lille landsby, holdt sammen af mure, hække, haver og gamle træer.

På den gamle kirkegård ligger gravstederne tæt ind til præstegårdslængen, gamle store gravsteder med lave buksbombhække og lange smalle gange.

Ved at anlægge den smukke udvidelse til urnegrave mod vest har menighedsrådet sikret en bevarelse af gravstedskulturen på den gamle Undløse Kirkegård.

På den gamle kirkegård er gravsteder med stor vækstlighed, med gode eksempler på gartnerisk kunnen, og med ind-

Det kirkelige anlæg i Undløse udgør en tæt forbundet og harmonisk helhed. Kirken og den gamle skole, som er overtaget af menighedsrådet, ses fra landevejen. På den gamle kirkegård håndhæves traditionerne, mens udvidelsen mod vest rummer de nye tiders fælles gravanlæg. Høje træer i præstegårdens have fortæller os, at anlægget har en lang historie.
Foto: Susanne Guldager.

byrdes forskellighed i det plantemæssige udtryk. Behovet for færre og mindre gravsteder sætter i dag sit tydelige aftryk, – her ligger en vigtig opgave i, at udviklingsplanen for det samlede kirkegårdsanlæg netop sikrer forskelligheden i de to typer kirkegård og bevarer udtrykket på den gamle kirkegård.

Butterup Kirkegård

I landsbyen Butterup, som er huse langs en vej, er det kirkelige anlæg lagt højt i terrænet, omkranset af gamle mure og med 'et vågent øje' mod øst. Set ude fra landskabet svæver kirke og kirkegård over omkransende veje og smyger sig blidt ind i mellem gamle store lindetræer.

Her er et kirkegårdsanlæg med tornerose-stemning – for-

Butterup Kirke og Kirkegård.
Foto: Charlotte Skibsted.

Butterup Kirke – hele kirkegården ligger hævet over det omgivende terræn. Adgang via det smalle trappeanlæg.
Foto: Charlotte Skibsted.

Smuk og meget smal sti omkring Butterup Kirke med gærdet overgroet af vedbend – Hedera helix. Foto: Charlotte Skibsted.

Gamle skovlinde med
kransklippet manchete mod
den høje kirkegårdsmur.
Foto: Charlotte Skibsted.

Samme lindetræer i
vintertilstand.
Foto: Charlotte Skibsted.

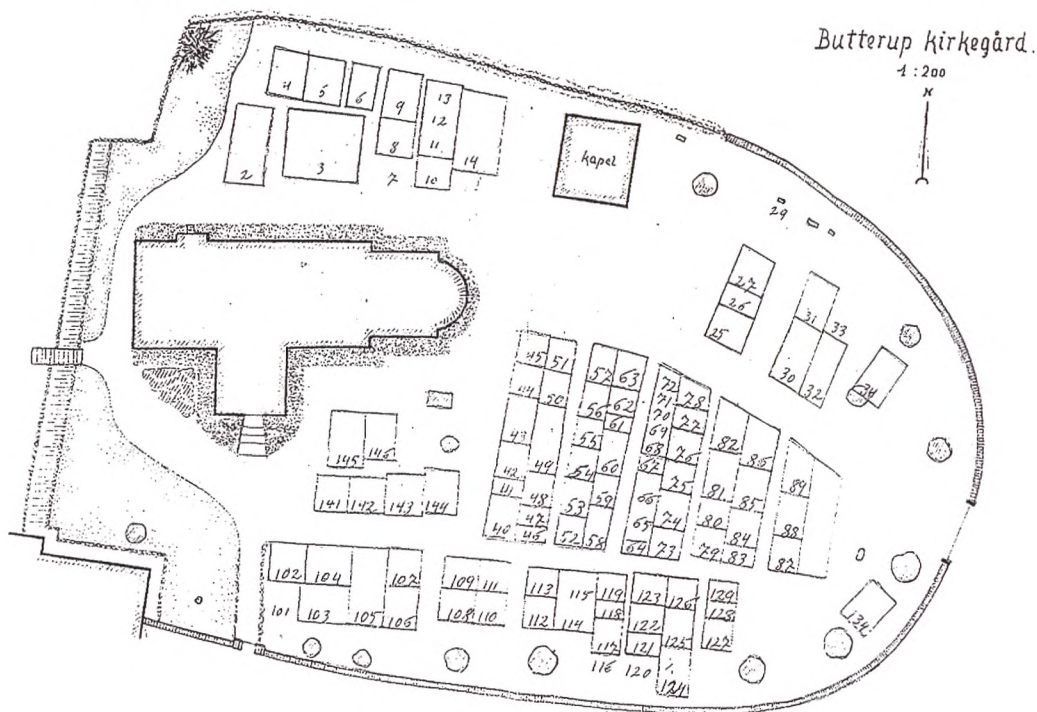
nemmelsen af at tiden står stille, og at man må gøre sig smal og ydmyg, når man bestiger de stejle trappeanlæg og passerer gennem de smalle kirkegårdslåger i de tykke mure.

Gravstederne ligger her i brug og udløbne – side om side, beplantede og med slægtens gravminder.

De gamle lindetræer helt tæt på den hvide mur holdes med herregårdsklippet manchete sommer og vinter. Vedbendsplantens utøjlede slyngen i de gamle birketræer klippes til præcise, indrammende bånd, når plantens ranker breder sig over jorden. Smalle, utidsvarende og driftskrævende – men meget smukke græskanter stikkes og passes til frodige grønne indrammende kantninger. Her er dejligt at færdes – alt er tæt og koncentreret, følelsen af trykthed og omsorg – en engel går forbi.

Kirkegårdens udviklingsplan må prioritere denne oplevelse af omsorg, æstetik, nærvær og plantningsmæssig forståelse. Her rækker moderne driftsplanlægning ikke alene.

Butterup Kirke og Kirkegård – gravkort.

Tuse Kirkegård

Tuse kirkelige anlæg ligger i malernes flade landskab med opdelte pil- og poppelhegn, med vid udsigt over græsenge mod nord og vest og under høj himmel.

Den hvide kirke er et væsentligt øjeblik – landskabets navle – på dette sted.

Inde i kirken er der en ejendommelig ensidig belysning, lyset falder stærkt ind gennem de store vinduer mod syd og vest. Mod nord er kun et enkelt lille vindue. Det ensidige lys er godt for fordybelsen i kirkens udstrakte udsmykning – Isefjordsmesterens berømte kalkmalerier fra omkring 1460-80.

Tuse Kirkegård ligger i et større sogn tæt på Holbæk by. Kirkegårdens mange forskellige typer gravsteder vidner om bybefolkningens ønsker til nye gravtyper indpasset i det gamle middelalderanlæg.

Der er lavet en udviklingsplan for kirkegården baseret på en helhedsvurdering af bl.a. gravsteders størrelse og placering, men også på belægninger og beplantning, og på sammenhængen mellem kirkegårdens forskellige små områder.

Tuse Kirke. Kig mod nord – landskabets græsenge og hvidtjørn *Crataegus monogyna* er trukket ind over gården. Foto: Charlotte Skibsted.

Tuse Kirke og kapel med græsenge anlagt indenfor kirkegårdsmuren – kirkegårdsmuren opleves visuelt som rejsende sig op af landskabet.
Fotos: Charlotte Skibsted.

Kig op gennem den nye allé af *Acer campestre* "Elsrijk" med blå rønne-granitbelægning.
Foto: Charlotte Skibsted.

Tuse Kirke og Kirkegård –
plantegning.

Der kommer årligt mange besøgende til Tuse kirke – kirkens udsmykning er vidt berømt.

I helhedsplanen er nu gennemført en restaurering og nytænkning af belægninger op til våbenhuset, og kirkens høje placering med udsyn over landskabet har inspireret til at trække græsengen med de spredte hvidtjørn ind over gården frem til våbenhusets nye plads.

Set fra tårnets vestfacade opleves landskabet som fortsættende helt ind til kirkebygningen. I flere af kalkmalerierne er dette frodige græslandskab afbilledet.

Pladsen er parabelformet, og den opmålningsmæssige registrering af både kirkebygning og terræn har betydet en ganske særlig modellering og asymmetrisk udformning af pladsens størrelse, profil og belægningsudtryk – her udført med blå rønnegranit, hvor alle sten har forskellige mål og vinkler.

Pladsen omkranses af det nye græstæppe, der omslutter kirken og skaber overgang til gravstedsrækkerne syd og øst herfor.

Den nyplantede allé vil med tiden danne løvtag over gangen ud til den østlige indgangsportal.

Naturkirkegården i Holbæk

Kirkegårdsudvidelsen er af nyere dato, påbegyndt for ca. 20 år siden – med de allerførste tanker og skitser, og med anlæggelse fra midten af 1990'erne.

Kirkegårdsanlægget er skabt samtidigt og sammen med at kgl. bygningsinspektør Karsten Rønnow tegnede kapel og nyt krematorium – et meget inspirerende samarbejde.

Naturkirkegården er derfor et anlæg, der direkte knytter sig til Margrethe-kapellet og er baseret på de nære tanker og stærke oplevelser, vi har ved begravelse af vore afdøde.

En lang beskrivelse bliver det ikke til i denne artikel. Projektet er tidligere beskrevet i årsskriftet fra 1997.

Kirkegården er tænkt oplevet som et stemningsrum, der tager imod den sørgende i et blidt favntag efter afskeden med afdøde i Margrethe-kapellet.

Når døren i kapellets oktagonale rum åbnes efter afskeden, træder vi direkte ud i et lysvenligt landskabsrum, hvor sollyset strømmer imod os, og stien fortsætter som en rundgang, der fører os videre ud i et lukket parkrum indrammet af lundagtig skov, med en slynget bæk ned over græssletten.

I Naturkirkegården er der arbejdet med oplevelsen af terræn, lys, skygge og beplantning.

Hele kirkegårdsplanen er inspireret af en palladiansk symmetri over diagonalaksen.

Man føler ro og fordybelse ved at opleve lysets vandring over græssletten, ind i den skyggefulde rundgang gennem de små valnøddelunde og langs den anlagte sti, der slynger sig videre ind i den mørke skov.

Det er udtalt, at haveplanen også ligner en livmoder med en diagonal sigtelinje tværs over den lille spejldam mod klokkestablens plads – en sammenligning som er godtaget, fordi den i sit sprogbrug også bekræfter 'det liv og gode tanker', vi nærer for vore kære afdøde.

I Naturkirkegården er der arbejdet skulpturelt med plantningerne for med bl.a. lindetræerne at danne høje mægtige træskovbryn med grenværk fra rod til top, således som vi kender det fra herregårdshavens lindehegn og -alléer – og nu efter ca. 15 år kan vi begynde at se disse træskovbryn vokse frem både i ankomsten til Margrethe-kapellet og i indramningen af pladserne til den bagvedliggende krematoriebygning.

I rundgangen danner de små valnøddelunde særlige lysrum over urnegrave, der er anlagt her i skovbundens hvidblomstrende urtebund mellem sølvfarvede træstammer.

Menighedsråd og kirkegårdsadministration har i de efter-

følgende år nøje og trofast fulgt de intentioner og retningslinjer, der var afstukket for udvikling af dette kirkegårdsprojekt, og løbende givet mulighed for at anlægget kunne udbygges, så der i dag kun mangler oplevelsen af lyden fra kirkeklokkens ringen ude i skoven, som det er beskrevet i eventyret om Klokkeren – moderne lydkrav vil måske forhindre denne del af projektet. Trods dette ser det ud til, at sognet har taget kirkegårdsanlægget til sig.

Holbæk Naturkirkegård.

